

Ewa Rak¹

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Wpływ pandemii na aktywność edukacyjną studentów z niepełnosprawnościami

 <https://doi.org/10.15633/9788363241926.02>

Niniejszy artykuł dotyczy kwestii związanych z wpływem pandemii na aktywność edukacyjną studentów polskich uczelni wyższych z różnego rodzaju niepełnosprawnościami. Pandemia w znaczącym stopniu wpłynęła na proces edukacyjny na każdym poziomie edukacji. Nauczanie zdalne stanowiło spore wyzwanie nie tylko dla studentów z niepełnosprawnościami, ale także dla studentów w ogóle oraz wykładowców pracujących na uczelniach wyższych.

Na początku rozważań dotyczących edukacji należy przytoczyć definicje edukacji. Jak można przeczytać w Encyklopedii PWN, edukację należy rozumieć jako „ogół czynności i procesów mających na celu przekazywanie wiedzy, kształtowanie określonych cech i umiejętności”. Słowo to pochodzi z języka łacińskiego [łac. *educatio* – ‘wychowanie’, ‘wykształcenie’]².

Aktywność edukacyjna jest jedną z ważniejszych aktywności w życiu każdego człowieka, bowiem to od poziomu wykształcenia w sporej mierze zależy przyszłość zawodowa danej jednostki. Dzięki zdobytej wiedzy

1 Ewa Rak – magister pracy socjalnej o specjalności praca socjalna wobec sytuacji kryzysowych w społeczeństwie. Zainteresowania badawcze koncentruje wokół zagadnień związanych z szeroko rozumianym zagadnieniem niepełnosprawności, kwestiami wolontariatu oraz tematyką związaną z uchodźcami.

2 Encyklopedia PWN, *Edukacja*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/edukacja;3896542.html> (12.07.2022).

i wykształceniu wyższym można znaleźć lepiej płatną pracę i być znacznie bardziej cenionym na rynku pracy.

Niepełnosprawność jest bardzo niejednoznacznym zjawiskiem, którego nie da się zamknąć w szczelne ramy pojęciowe. W literaturze przedmiotu istnieje wiele definicji tego pojęcia.

Wedle zapisów Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych:

Do osób niepełnosprawnych zalicza się te osoby, które mają długotrwale naruszoną sprawność fizyczną, umysłową, intelektualną lub w zakresie zmysłów co może, w oddziaływaniu z różnymi barierami, utrudniać im pełny i skuteczny udział w życiu społecznym, na zasadzie równości z innymi osobami³.

Definicja ta utożsamia niepełnosprawność z obniżoną sprawnością, która może się wiązać ze sferą fizyczną, psychiczną, intelektualną czy sensoryczną. Istotnym jest też warunek napotykania różnego rodzaju barier, które mogą przyczyniać się do ograniczania ich egzystencji i pełnego uczestnictwa w życiu społecznym, tak samo jak każdy inny obywatel.

Równość praw gwarantuje ustawa zasadnicza, czyli Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, a zapisy artykułu 32 §1 jasno stanowią, iż „wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne”⁴. Konstytucja jasno określa, że każda osoba jest równa wobec prawa oraz ma być równo traktowana przez władze. Jest to bardzo istotna kwestia, ponieważ osoby z niepełnosprawnościami mogą być częściej narażone na dyskryminację w różnych aspektach życia.

Co prawda na uczelniach wyższych w Polsce notuje się coraz wyższą ilość studentów z niepełnosprawnościami, jednak wciąż nie jest to wysoki poziom. Należałoby wdrożyć działania, które zwiększyłyby liczbę studentów z niepełnosprawnościami względem ogólnej liczby studentów.

3 Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, Nowy Jork, 13 grudnia 2006 r., Dz. U. 2012, poz. 1169, art. 1.

4 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., art. 32 §1 (Dz. U. z 1997 Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

Metodologia badawcza

Artykuł zawiera wyniki badań uzyskanych w procesie badawczym do pracy magisterskiej. Wykorzystaną metodą jest metoda jakościowa: grupy wywiad fokusowy przeprowadzony w grupie sześciu studentów z niepełnosprawnościami studiujących na uczelniach wyższych. Osoby te posiadają różnego rodzaju niepełnosprawność. W badaniu wzięło udział 5 kobiet i 1 mężczyzna. Respondenci znajdowali się w wieku wczesnej dorosłości, a ich wiek oscylował pomiędzy 19 a 26 rokiem życia. Większość ankietowanych studiowała na kierunkach społecznych, takich jak: dziennikarstwo i komunikacja społeczna, praca socjalna, pedagogika. Jedna respondentka studiowała na kierunku medycznym. Czterech uczestników badania zaznaczało, że ich miejscem zamieszkania jest wieś, z kolei dwie pozostałe osoby zamieszkują w mieście. Wszyscy respondenci posiadają orzeczenie o stopniu niepełnosprawności uprawniające do ulg i uprawnień. Połowa respondentów wskazała w badaniu na posiadanie niepełnosprawności wzroku (04-O), dwie osoby niepełnosprawności ruchowej (05-R), a jedna osoba na niepełnosprawność z przyczyn neurologicznych (10-N). Należy także zaznaczyć, że w badaniach wzięła udział jedna osoba z niepełnosprawnością sprzężoną – wzroku (04-O) i słuchu (03-L). Badania fokusowe zostały przeprowadzone w październiku 2021 roku, półtorej roku od momentu wprowadzenia nauki zdalnej, spowodowanej pandemią COVID-19. Do celów badawczych został skonstruowany autorski arkusz ankiety badania fokusowego, która posłużyła do opracowania wyników badań i ich analizy. Badanie zostało przeprowadzone za pomocą platformy Microsoft Teams.

Dodatkowo został także skonstruowany autorski arkusz wywiadu pogłębionego skierowany do pracowników krakowskich Biur ds. Osób z Niepełnosprawnościami (BON), w którym zostały zawarte pytania dotyczące wsparcia, na jakie mogli liczyć studenci w czasie pandemii ze strony tej jednostki. W procesie badawczym uzyskano odpowiedzi od dwóch pracowników Biur ds. Osób z Niepełnosprawnościami. Wywiady zostały przeprowadzone jako forma uzupełniająca badania w grupie studentów z niepełnosprawnościami. Celem wywiadów było poznanie perspekty-

wy pracowników Biur ds. Osób z Niepełnosprawnościami świadczących pomoc studentom w czasie nauki zdalnej.

Główny problem badawczy został sformułowany następująco: Jak pandemia wpłynęła na aktywność edukacyjną studentów z niepełnosprawnościami według badanych?

Z tak określonego głównego problemu badawczego sformułowano szczegółowe zagadnienia badawcze:

1. Jak wyglądała aktywność studentów w czasie pandemii korzystających ze wsparcia BON-ów oraz jakiego typu wsparcia w tym czasie potrzebowali ze strony tej instytucji?
2. Jakiego rodzaju trudności podczas nauczania zdalnego wskazali studenci?
3. Jaki rodzaj nauczania jest bardziej efektywny?
4. Jaką dodatkową aktywność, poza studiowaniem, podczas nauczania zdalnego podjęli studenci?

Wyniki i analiza badań

Jak wynika z wypowiedzi pracowników krakowskich Biur ds. Osób z Niepełnosprawnościami, aktywność studentów z niepełnosprawnościami spadła w stosunku do tego, co można było zaobserwować przed wybuchem pandemii. Nie podejmowali oni dodatkowych aktywności poza edukacją w trybie zdalnym. Warto także zwrócić uwagę, że część studentów z niepełnosprawnościami korzystała z pomocy psychologicznej dostępnej w ramach wsparcia BON. Jak można wnioskować pandemia spowodowała obniżenie aktywności studentów z niepełnosprawnościami, bowiem jak wynika z relacji pracownika BON ich uwaga skupiała się tylko na aspektach związanych z edukacją. Można założyć, że mogło się to wiązać z izolacją i spadkiem motywacji do szerszego działania. Ponadto samo nauczanie w trybie zdalnym było absorbujące studentów. W tym czasie studenci mniej spotykali się z innymi studentami, mniej osób korzystało z możliwości doszkolenia się na kursach czy też uczestnictwa w szkołach tańca i podobnych aktywnościach.

Jak wynika z odpowiedzi ankietowanych zatrudnionych w BON musieli oni przestawić się na pracę zdalną i dostosować swoje wsparcie do nowych realiów, tak, aby efektywnie móc nadal wspierać w procesie edukacyjnym studentów z różnego rodzaju dysfunkcjami. Studenci w czasie pandemii potrzebowali więcej wsparcia w zakresie spraw organizacyjnych na przykład administracyjnych. Wsparcie było także konieczne w zakresie korzystania z platformy Microsoft Teams. Pojawiały się także problemy z tłumaczeniem na polski język migowy (PJM). Studenci kierowali także zapytania w sprawie ważności orzeczeń. Według drugiego pracownika BON-u studenci w czasie pandemii potrzebowali mniejszego wsparcia niż przed pandemią. Kontakt z BON-em był porównywalny do tego sprzed pandemii. W czasie pandemii kontakt z pracownikami BON-ów przyjął głównie formę zdalną, w wyjątkowych sytuacjach był możliwy kontakt bezpośredni.

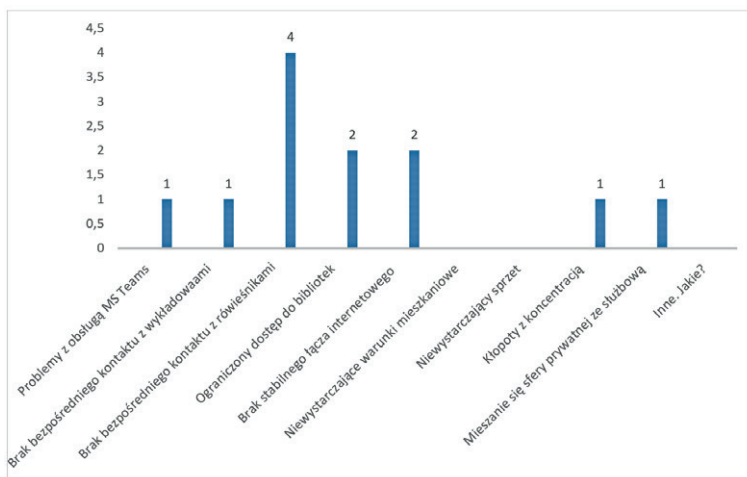
Biura ds. Osób z Niepełnosprawnościami posiadają w swojej ofercie pomocy studentom z niepełnosprawnościami różnorodny wachlarz wsparcia. Wśród proponowanych form pomocy można wyróżnić:

- specjalistyczny sprzęt dostępny w siedzibach BON, w bibliotekach oraz do użytku indywidualnego,
- lektoraty indywidualne i dodatkowe,
- usługi tłumacza języka migowego,
- asystentów dydaktycznych,
- alternatywne zajęcia z wychowania fizycznego,
- obozy adaptacyjne,
- konsultacje psychologiczne i doradczo-zawodowe,
- warsztaty,
- dostosowanie materiałów dydaktycznych,
- zajęcia orientacji przestrzennej,
- codzienne wsparcie w procesie studiowania,
- zamiana formy egzaminu,
- likwidacja barier architektonicznych i w komunikowaniu się, zajęcia w dostosowanych salach⁵.

5 K. Kutek-Sładek, *Wyrównywanie szans edukacyjnych studentów z niepełnosprawnościami – 10 lat doświadczeń w Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie*,

Na przykładzie Biura ds. Osób z Niepełnosprawnościami Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie można zauważyć, że wsparcie proponowane studentom z niepełnosprawnościami jest szerokie i obejmuje wiele obszarów, w jakich studenci mogą uzyskać wsparcie i pomoc w procesie studiowania, tak aby wyrównać szanse edukacyjne w tej grupie osób.

Wykres 1. Trudności, z jakimi musieli mierzyć się studenci podczas nauczania zdalnego

Źródło: opracowanie własne.

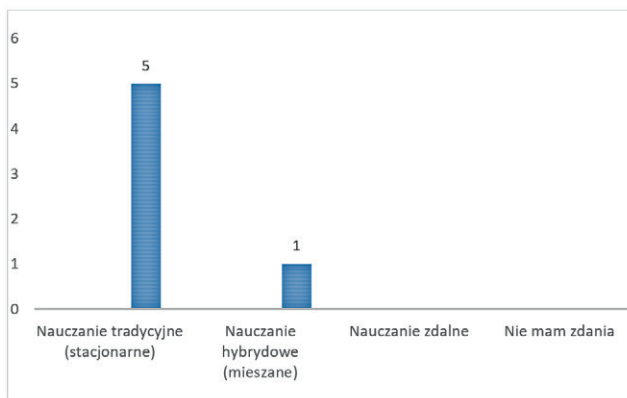
Powyższy wykres obrazuje odpowiedzi udzielone przez grupę szczęśliu respondentów, którzy mogli wybrać dwie odpowiedzi. Jak można zauważyć, ponad połowa ankietowanych wskazała, że główną trudnością, jaką zauważyli to był brak bezpośredniego kontaktu z rówieśnikami, respondenci mówili także o trudnościach związanych z dostępem do bibliotek oraz kłopotach ze stabilnością łącza internetowego.

Innymi problemami, na jakie zwrócili uwagę ankietowani, były: brak bezpośredniego kontaktu z wykładowcami, przeszkody dotyczące obsługi Microsoft Teams, mieszkanie się sfery prywatnej ze służbową oraz trudności związane z koncentracją.

Jak można wnioskować głównymi problemami związanymi z nauczaniem online, był brak bezpośredniego kontaktu z rówieśnikami, co stanowi bardzo ważny aspekt w życiu każdego człowieka, ponieważ ludzie z natury są istotami społecznymi i potrzebują kontaktu z drugim człowiekiem. Istotnymi trudnościami z perspektywy respondentów były: kłopoty ze stabilnością Internetu oraz brak dostępu do bibliotek. Jak można zauważyć nauczanie zdalne także generuje swoiste problemy i nie jest w stanie pewnych rzeczy zapewnić w porównaniu do nauczania stacjonarnego.

Warto także przytoczyć wyniki innych badań przeprowadzonych wśród studentów warszawskiej Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, pokazujących, z jakimi problemami stykali się studenci podczas nauczania zdalnego. Głównym problemem zgłaszanym przez największą liczbę respondentów były problemy z połączeniem z Internetem 68,2% – 351 osób, problemy z komputerem dotyczące sprzętu 27,6% – 142 osoby, natomiast kłopoty z oprogramowaniem posiadało 17,1%, czyli 88 osób. Warty odnotowania jest też fakt, że 20% badanych studentów (103 osoby), nie zgłosiło żadnych problemów podczas nauki zdalnej⁶.

6 M. W. Romaniuk, J. Łukasiewicz-Wieleba, *Zdalna edukacja kryzysowa w ASP w okresie pandemii COVID-19*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa 2020, s. 21.

Wykres 2. Jaka jest bardziej efektywna forma nauczania w opinii badanych?

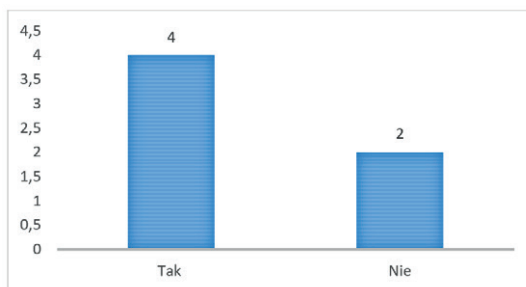
Źródło: opracowanie własne.

Z powyższego wykresu jasno wynika, że znacząca większość respondentów wskazała na większą efektywność nauczania tradycyjnego (stacjonarnego), bowiem w tym modelu nauczania możliwy jest kontakt bezpośredni zarówno z rówieśnikami, jak i z wykładowcami, czego nie daje nauka zdalna. Wówczas możliwy jest jedynie kontakt zdalny, co w sytuacji wyłączonych przez studentów kamer w czasie zajęć uniemożliwia zobaczenie uczestników zajęć na ekranie komputera oraz monitorowanie sposobu odbioru wykładanych treści.

Wśród odpowiedzi pojawiła się także opinia, iż efektywnym sposobem nauczania jest forma hybrydowa, gdzie wykłady są prowadzone w formie online, natomiast ćwiczenia w formie stacjonarnej na uczelni. Żadna osoba nie wskazała na nauczanie zdalne jako formę bardziej efektywną.

Reasumując, wedle ankietowanych studentów najbardziej wydajną formą nauczania na studiach wyższych jest nauczania stacjonarne, które zapewnia kontakt bezpośredni z innymi studentami oraz z wykładowcami. Tradycyjna forma nauczania niweluje także pojawianie się problemów z Internetem czy też problemów sprzętowych, które mogą uniemożliwić lub zakłócić naukę w trybie zdalnym.

Wykres 3. Dodatkowe aktywności pozaakademickie podejmowane przez studentów w czasie pandemii

Źródło: opracowanie własne.

Powyższy wykres prezentuje, iż badani studenci w większości podjęli podczas nauczania zdalnego dodatkowe aktywności. Jak wskazali, ich aktywność dotyczyła zarówno kursów, jak i podjęcia dodatkowej pracy czy studiów podyplomowych:

- kurs haftowania i kurs robienia paznokci hybrydowych,
- trening umiejętności społecznych, studia podyplomowe, trening ręki,
- podjęcie drugiej pracy,
- szkolenie z mediacji.

Jak można zauważyć aktywność w badanej grupie respondentów była różnorodna, dotyczyła zarówno dodatkowego kształcenia, kwalifikacji czy też aktywności związanej z pracą.

Dwóch respondentów nie podjęło w czasie nauczania zdalnego żadnej dodatkowej aktywności edukacyjnej. Związane to może być z przeciążeniem wynikającym ze zdalnego nauczania.

Podsumowanie

Konkludując, forma nauczania zdalnego przyniosła ogromną lekcję na przyszłość. W czasie nauczania zdalnego można było zauważyć zarówno

jego dobre, jak i złe strony, co może posłużyć wypracowaniu takich rozwiązań, które pomogą ulepszyć ją w przyszłym czasie. Dokonana analiza wyników badań pozwala na sformułowanie następujących wniosków i rekomendacji:

- Nauczanie zdalne generuje szereg trudności związanych między innymi z brakiem bezpośredniego kontaktu z rówieśnikami, jak i wykładowcami, problemami technicznymi związanymi z łączem internetowym i jego jakością czy brakiem dostępu do bibliotek.
- Studenci w czasie pandemii potrzebowali więcej wsparcia ze strony Biura ds. Osób z Niepełnosprawnościami – głównie w zakresie organizacyjnym oraz kwestiami technicznymi związanymi z obsługą platformy Microsoft Teams.
- Studenci podczas nauczania zdalnego podejmowali dodatkowe aktywności zarówno edukacyjne, jak i związane z zatrudnieniem.
- Preferowaną formą nauczania jest nauka w trybie stacjonarnym, która przez badanych studentów jest uznawana za bardziej efektywną.

Abstrakt

Wpływ pandemii na aktywność edukacyjną studentów z niepełnosprawnościami

Artykuł opisuje wpływ pandemii COVID-19 na aktywność edukacyjną studentów z niepełnosprawnościami, sposób, w jaki pandemia zmieniła ich funkcjonowanie. W artykule poruszone są także kwestie związane z trudnościami, jakie pojawiły się w trakcie nauki zdalnej, a także rola Biur ds. Osób z Niepełnosprawnościami w czasie pandemii. Metodologią wykorzystaną do opracowania wyników jest metoda jakościowa zogniskowanego wywiadu fokusowego w grupie sześciu studentów z niepełnosprawnościami oraz dwóch pracowników krakowskich Biur ds. Osób z Niepełnosprawnościami. Artykuł zawiera także wnioski, jakie zostały wyciągnięte po analizie wyników badań.

Słowa kluczowe: studenci z niepełnosprawnościami, BON, pandemia, aktywność edukacyjna, wsparcie studentów

Bibliografia

- Encyklopedia PWN, *Edukacja*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/edukacja;3896542.html> (12.07.2022).
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., art. 32 §1 (Dz. U. z 1997 Nr 78, poz. 483, z późn. zm.).
- Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, Nowy Jork, 13 grudnia 2006 r., Dz. U. 2012, poz. 1169.
- Kutek-Sładek K., *Wyrównywanie szans edukacyjnych studentów z niepełnosprawnościami – 10 lat doświadczeń w Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie*, w: *Edukacja zorientowana na ucznia i studenta*, red. A. Karpiska, W. Wróblewska, P. Remża, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2021, s. 237–253.
- Romaniuk M. W., Łukasiewicz-Wieleba J., *Zdalna edukacja kryzysowa w ASP w okresie pandemii COVID-19*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa 2020.

